

חזבאללה והמלחמה הבאה

אמיר קוליק

מטבע הדברים, מלחמה היא אירוע מעצב. פעמים רבות עם פרוץ המערכה תהליכים שונים מגיעים לקצם וחדשים מתחילים במקומם. מלחמת לבנון השנייה אינה יוצאת מן הכלל. הלחימה העזה אשר התנהלה ברחבי לבנון ובעומק ישראל הותירה את רישומה העז הן בישראל והן בלבנון; השלכותיה ניכרות מן הבחינה הלאומית, הפוליטית, הצבאית והחברתית בישראל, וכמובן גם מעבר לגבול. מטרתו של מאמר זה היא לנתח את השפעת מלחמת לבנון השנייה על תפיסתו הצבאית של חזבאללה ולעמוד על תהליך שיקום יכולותיו בשנה החולפת כדי לנסות ולהצביע על מאפייניה של המלחמה הבאה בלבנון ועל המשמעויות הנגזרות מכך עבור צה"ל וישראל.

התפיסה הצבאית של חזבאללה לפני מלחמת לבנון השנייה ונגזרותיה המבצעיות

מסיום מבצע ענבי זעם באפריל 1996 עד פרוץ מלחמת לבנון השנייה ביולי 2006 נערך חזבאללה, בסיוע הדוק מאיראן, לעימות הבא עם ישראל. לנגד עיניו עמדו כמה הנחות יסוד; אלה שימשו בסיס לבניין כוחו הצבאי. הנחות אלה נגזרו כמובן מסבבי הלחימה הקודמים ומהתפתחויות צבאיות ופוליטיות שונות אשר היו בשנים אלו. במרכז התפיסה האופרטיבית של הארגון עמדה ההנחה כי החברה הישראלית היא חברה חלשה ואינה מסוגלת "להכיל" מספר רב של נפגעים. חולשה זו היא שהביאה, בראיית חזבאללה, לנסיגת צה"ל מרצועת הביטחון. את הביטוי המפורש לתפיסה זו נתן חסן נצראללה בנאום הניצחון שנשא ב-26 במאי 2000 בעיירה בנת ג'ביל; בנאומו הוא השווה את עצמתה של החברה הישראלית ושל צה"ל לקורי עכביש.

כדי לנצל נקודת תורפה זו מטרתו האופרטיבית העיקרית של חזבאללה הייתה לנהל מלחמת התשה עם העורף הישראלי, מתוך אמונה כי שבירת יכולת

העמידה של ישראל תביא בהכרח להפסקת הלחימה בתנאים נוחים לארגון. במישור המעשי, נראה כי הנחת העבודה המרכזית של הנהגת חזבאללה, אשר עוצבה בסבבי הלחימה הקודמים עם צה"ל, גרסה כי מול איום הרקטות תסתפק ישראל בהפעלה מסיבית של חיל האוויר ובמבצעים קרקעיים מוגבלים. מתפיסה מבצעית זו נגזרו כמה משמעויות מרכזיות בכל הנוגע לבניין כוחו הצבאי של הארגון. את עיקר תשומותיו השקיע חזבאללה בבניית מערך רקטות נרחב, ובכללו רקטות לטווח של יותר ממאה ק"מ. מתוך הנחה כי ישראל לא תבצע מהלכים קרקעיים משמעותיים מדרום לליטאני רוכזה עיקר המסה המבצעית של הארגון בשטח זה וכללה לצד הרקטות גם מערך תת-קרקעי (מנהרות ובונקרים) ומערך חי"ר ונ"ט מצומצם יחסית.

התפיסה הצבאית של חזבאללה במבחן המציאות

מלחמת לבנון השנייה העמידה במבחן את תפיסתו המבצעית של חזבאללה ואת הנחות היסוד שהשתית עליהן הארגון את בניין כוחו הצבאי. כיום, בעקבות

אמיר קוליק הוא חוקר חבר במכון למחקרי ביטחון לאומי

טקטיים מקומיים, וחשוב מכול – לא פסקו מלייצר אש לעומק ישראל, גם נוכח פעילות אווירית מסיבית. עוד התברר כי גם ההיערכות הלוגיסטית של הארגון הייתה טובה בזכות הצלחתו לשמר מלאי תחמושת רב, אשר אפשר ללוחמי חזבאללה לירות כמויות גדולות של רקטות לתחומי ישראל כל שלבי הלחימה (בממוצע נורו בין 150 ל-200 קטיושות ליום). בראיית הארגון, הביאו פעולות אלה הן להפסקת הלחימה והן לזעזועים קשים ב"ישות הציונית". מבחינה זו היה המאזן האופרטיבי של הארגון חיובי.

בה בעת התגלו כמה נקודות תורפה בהיערכותו המבצעית. הראשונה שבהן היא הצלחתו של צה"ל לפגוע בנכסיו האסטרטגיים – מערך הרקטות לטווח בינוני ולטווח ארוך. נראה כי כואבת במיוחד הייתה הפגיעה המהירה במערך זה בשעות הלחימה הראשונות וכן השמדת רקטות זלזאל (רקטה מתוצרת איראן לטווח של עד 210 ק"מ) בבירות.¹ נקודת תורפה שנייה הייתה ככל הנראה כשירותן הנמוכה של יחידות העורף. בזמן המלחמה תקפה ישראל בעצמה את מרכזי הארגון בעיר בעלבק שבבקעת הלבנון וכן ביצעה כמה פעולות של כוחות מיוחדים באזור. מרחב זה נחשב העורף הלוגיסטי העיקרי של חזבאללה ומעוז שיעי מרכזי. ככל הנראה, על רקע זה הודח מפקד היחידה המרחבית אשר הייתה אחראית לאבטחת האזור. גם בהיערכות יחידות עורפיות אחרות התגלו ליקויים שונים.² לצד כל אלה, מן הבחינה הטקטית, התברר כי שרידותם של משגרי הרקטות הרב-קניים (רובם משגרי 220 מ"מ) נמוכה, שכן על פי דיווחי חיל האוויר של ישראל, מרבית המשגרים אשר ירו מטחי רקטות לעבר ישראל הושמדו זמן קצר לאחר השיגור.³

המציאות החדשה בדרום לבנון והשפעתה על היערכותו של חזבאללה

התפיסה האופרטיבית של חזבאללה לאחר המלחמה מושפעת משני גורמים מרכזיים: האחד – הפקת

התבטאויות שונות של נצראללה, ברור כי עיתוי הלחימה ועצמתה הפתיעו את הנהגת הארגון. עם זאת, מן הבחינה הצבאית התברר כי ההיגיון המבצעי אשר עמד בבסיס פעולת חזבאללה היה נכון. כך, מרגעי המלחמה הראשונים ועד סיום המערכה ירה חזבאללה ברציפות רקטות לתחומי ישראל על מנת להתיש את העורף הישראלי. צה"ל, בהתאם להערכת הארגון, הפעיל בתגובה כוח אווירי מסיבי. פעולות קרקעיות בוצעו במסורה, ובעיקר סמוך לגבול. זאת ועוד, התברר כי גם הפריסה המבצעית של הארגון מדרום לליטאני הייתה נכונה, שכן צה"ל לא פעל בקרקע (למעט מבצעים יחידים) מחוץ לשטח זה. בסיום הלחימה נחשף חזבאללה למהלך רחב היקף, ובכללו כניסת כוחות קרקעיים רבים והנחתת אחרים סמוך לליטאני. עם זאת, מן הבחינה המעשית, בוצע מהלך זה מאוחר מדי כדי שישפיע על לחימת הארגון.

ברי כי מאזן הרווח וההפסד של חזבאללה עם סיום המערכה מעורב. מן הבחינה הפוליטית, למרות ניסיונו של הארגון להציג את המערכה כ"ניצחון אלוהי", הוא ספג ביקורת עזה מבית. מלבד זאת, נפגעו תשתיות צבאיות רבות – מערך המנהרות התת-קרקעיות באזור הגבול נחשף וחלקו הושמד, מערך מוצבי הבט"ש של הארגון על הגבול ואחיותו במרחב זה חוסלו כמעט כליל, כן הושמד חלק ניכר ממערך הרקטות לטווח בינוני (רקטות מדגם פג'ר ורקטות 220 ו-320 מ"מ), ויותר מכול – רובע דאחיה בבירות, לב לבו הארגוני, הצבאי והפוליטי של חזבאללה, נהרס עד היסוד. אם לא די בכך, הרי שציבור תומכיו הגדול, אשר רובו מרוכז בדרום לבנון, ספג אבדות רבות ברכוש ובנפש. סביר כי גם בחוגי ההנהגה באיראן מתחו ביקורת על חזבאללה משום שנגרר לעימות אלים עם ישראל לפני זמנו וחשף לעיני כול את יכולותיו האסטרטגיות, בעיקר בכל הנוגע לשיגור רקטות לעומק ישראל.

מנגד, מן הבחינה האופרטיבית, הארגון יכול להכתיר את תפיסתו המבצעית כמוצלחת, שכן לוחמיו הסבו אבדות רבות לכוחות צה"ל בקרבות



חיילי יוניפי"ל בלבנון (רויטרס)

הקפדה על נוכחות גלויה של כוחות צבא בקו הגבול עצמו. כך, על פי אחד הדיווחים, בעקבות נוכחות צבא לבנון והאו"ם בדרום פעילי הארגון נאלצים לנוע באזור ללא נשק ובלבוש אזרחי, אם כי – יש לציין – בכפרים מורגשת נוכחותם.⁶

על אף כל אלה, נראה כי מציאות זו אינה משנה מהותית את תפיסתו המבצעית של חזבאללה לקראת המערכה הבאה עם ישראל. עם זאת, עולות ממנה כמה משמעויות אופרטיביות:

1. נוכחות דלילה יותר במרחב הקרוב לגבול

– כמה מתשתיותיו הקרקעיות של חזבאללה ייוותרו מן הסתם נטושות, ונוכחותו בשטחים הפתוחים הסמוכים לגבול עם ישראל תהיה ודאי דלילה יותר. מבחינת ישראל, מצד אחד קו המגע בשטח הפתוח מתרחק, ולפיכך פשיטות מקומיות תצטרכנה לחדור לעומק השטח. מצד אחר ייתכן שיהיה אפשר להפנות בעקבות זאת תשומת לב רבה יותר לטיפול בכפרים בעייתיים אשר יהוו מוקדי ירי במרחב הגבול הקרוב, וכן לבסס נוכחות צבאית בקלות ובמהירות בשטחים השולטים סמוך לגבול.

2. קושי בבלימת צה"ל במרחב הקרוב לגבול

– קושי זה עשוי לנבוע משני מקורות מרכזיים: האחד – נוכחות לא סדירה של כוחות צבא בגבול (בעקבות הרס מוצבי הארגון), אשר עשויה לשבש את איסוף המודיעין של הארגון; האחר – קושי להקים מכשולים ובורות יקוש חדשים על רקע נוכחות האו"ם וצבא לבנון סמוך לגבול.

3. העברת מרכז הכובד המבצעי לכפרים

– במקום השטחים הפתוחים, שלוחמי חזבאללה מתקשים ככל הנראה לפעול בהם בחשאי, התרכז הארגון בשיקום ובפיתוח תשתיותיו בכפרים. כך, למרות נוכחותו של כוח האו"ם הגדול בדרום, בנה חזבאללה בעיקר בכפרי השיעים תשתית תת-קרקעית רחבה, ובה בונקרים רבים אשר מקצתם מצוידים באמצעי תקשורת מתוחכמים.⁷

הלקחים מהעימות האחרון; האחר – המציאות החדשה אשר נוצרה בדרום לבנון לאחר פריסת צבא לבנון ותגבור כוחות יוניפי"ל באזור. בהתאם לשני גורמים אלה חזבאללה מנהל מאז המלחמה תהליך בניין כוח מואץ. תהליך זה מתקדם, למעט חריגים אחדים, ללא הפרעה ממשית. עצם הדבר שסוריה ואיראן ממשיכות להעביר לארגון נשק וציוד בכמויות גדולות על בסיס שבועי מסייע מאוד לבניין כוחו של הארגון ולשיקומו הצבאי.⁴

ב-12 באוגוסט קיבלה מועצת הביטחון פה אחד את החלטה 1701, וזו הביאה לסיומה של מלחמת לבנון השנייה. ההחלטה נכנסה לתוקפה יומיים לאחר מכן, ונועדה למעשה ליצור מציאות חדשה בלבנון בכלל ובדרומה בפרט. במסגרת זו הוחלט גם על פירוק המיליציות החמושות במדינה, על פריסת צבא לבנון מדרום לליטאני, על הגדלה של ממש בכוח האו"ם באזור זה ועל צירופו כגורם מסייע לצבא לבנון. מלבד זאת, הוטל איסור על העברת נשק לגורמים בלבנון שאינם גורמי ממשל רשמיים. איסור זה כוון כמובן לעצירת הברחות הנשק מאיראן ומסוריה לחזבאללה.

בהתאם להחלטת מועצת הביטחון נפרס צבא לבנון בדרום בהיקף כוחות גדול יחסית, ובו עשרת אלפים חיילים בערך. אלה תוגברו ביותר מ-12 אלף חיילי או"ם ממדינות שונות.⁵ כוחות אלה מסיירים בדרום לבנון, בעיקר סמוך לגבול ישראל, וכן פועלים נקודתית לחשיפת מצבורים של אמצעי לחימה בדרום. במקרים אחדים אף עצר צבא לבנון פעילים חשודים. ככלל, נראה כי נוכחותם של כוחות רבים כל כך בדרום יש בה כדי להקשות במידה מסויימת על פעילות חזבאללה, ולפיכך סביר כי מציאות זו משפיעה על הארגון בשלושה היבטים: (1) שיקום ואיוש תשתיותיו (בעיקר התת-קרקעיות) הממוקמות בשטחים פתוחים סמוך לגבול עם ישראל; (2) ביצוע פעילות מבצעית בעלת "חתימה גבוהה" דוגמת חפירת בורות יקוש ("בורות נפץ") או מנהרות חדשות; (3)

הלקחים שהפיק חזבאללה מן המלחמה והשפעתם על היערכות הצבאית

אכן, בדרום לבנון נוצרה לאחר מלחמת לבנון השנייה מציאות שונה, אם כי כאמור, זו משפיעה במידה מועטה בלבד על תפיסתו המבצעית של הארגון ועל היערכותו בפועל. השפעה גדולה משמעותית יותר הייתה ללקחים אשר הופקו מהמלחמה ומהמידע אשר נחשף בישראל בעקבותיה. לאחר המלחמה נערך בחזבאללה תהליך הפקת לקחים מסודר, ובו הגיעו אנשי הארגון למסקנות חדשות רבות.⁸ עם זאת, בשל מיעוט המידע בנושא אפשר להצביע כללית בלבד על התחומים העיקריים שהופקו בהם הלקחים. בהקשר זה בולטים שני תחומים מרכזיים שהופקו ויושמו בהם הלקחים: מערך הארטילריה והרקטות ומערך הקרקע (לוחמי חי"ר ונ"ט).



משגרי קטיושות מצופים בטון

מערך הארטילריה הרקטית – "חזק יותר עמוק יותר"

ככלל, נראה כי בעיני חזבאללה ביצועיו של מערך הארטילריה הרקטית היו מוצלחים, ולפיכך התמקד בניין הכוח של הארגון בהקשר זה בשני תחומים מרכזיים: (1) **חידוש מלאי הרקטות קצרות הטווח** (עד קו חיפה). בסיוע מסיבי מאיראן ומסוריה הצליח חזבאללה ככל הנראה לחדש את מלאי הקטיושות אשר ברשותו. כך העריכו גורמים סעודיים חודשים אחדים לאחר המלחמה כי כמות הקטיושות שבידי הארגון זהה לכמותן לפני המלחמה. גורמי ביטחון ישראלים העריכו כי ברשות חזבאללה בין עשרת אלפים ל-20 אלף רקטות קצרות טווח.⁹ המשמעות הנגזרת מכך עבור ישראל ברורה: גם במערכה הבאה יהיה הצפון, עד קו חיפה-טבריה, חשוף לירי כמויות גדולות של קטיושות.

(2) **חידוש ושיפור מערך הרקטות ארוכות הטווח**. למערך זה כמה מטרות: האחת – להרתיע את ישראל מלפתוח במערכה, ולאחר שזו תיפתח – להרתיעה מהפצצת בירות; והאחרת – לשמש נשק

אסטרטגי, אמצעי לפגיעה "בבטן הרכה" של מדינת ישראל (אזור גוש דן). אפשר לומר כי מערך זה לא השיג את מטרותיו במלחמת לבנון השנייה (לא הרתיע את ישראל מלפתוח במערכה או מלפגוע במרכזי הארגון בבירות ולא הצליח לפגוע ולו סמלית באזור גוש דן). יתר על כן, חלק גדול מהמערך נפגע עוד בשלבי הלחימה הראשונים. בהתאם, לאחר המלחמה פתח חזבאללה "במהלך מואץ של הצטיידות ברקטות ארוכות טווח".¹⁰ בראש ובראשונה חידש חזבאללה את מלאי הרקטות מתוצרת סוריה (220 ו-302 מ"מ) ואיראן (פג"ר 3.5) אשר היה ברשותו, אולם הארגון לא הסתפק באלה, ונראה כי הצליח לשפר מערך אסטרטגי זה על ידי קליטת טילי "פאתח 110" איראניים בעלי טווח של 250 ק"מ.¹¹ מערך רקטות וטילים זה אינו מרוכז בדרום בלבד אלא פרוס, כך על פי מקורות לבנוניים, גם מצפון לליטאני, באזור בקעת הלבנון וממזרח לו,¹² וסביר כי גם באזור בירות (כמו פריסת משגרי זלזאל – טילים לטווח של כ-210 ק"מ, במלחמה הקודמת).

מצב עניינים זה עולות כמה משמעויות חשובות בנוגע למערכה הבאה מול חזבאללה:

- 1. הכנסת אזורים גדולים יותר בישראל באיום הטילים** – במלחמה הבאה יהיו אזור המרכז בכלל וגוש דן בפרט חשופים יותר לירי טילים.
- 2. פוטנציאל סיכון גבוה יותר למתקנים רגישים בעורף הישראלי** – טילי "פאתח 110" הם טילים מדויקים יחסית (CEP 10m). אם אכן קלט חזבאללה טילים אלה, תשתפר מאוד יכולתו לפגוע במטרות רגישות בתוך ישראל: במפעלים, במתקני תשתית, בבסיסים צבאיים, בבתי חולים וכדומה.
- 3. הערמת קשיים נוספים על צה"ל בהתמודדות עם איום הטילים והרקטות** – במלחמה הבאה ייתקל צה"ל באתגר מורכב יותר בבואו להתמודד עם שיגורי רקטות או טילים ארוכי טווח משני טעמים מרכזיים: האחד – הפריסה הגאוגרפית הרחבה של נקודות השיגור (בקעת הלבנון, דרום לבנון ומרחב בירות) תאלץ את חיל האוויר של ישראל לפזר את

ללקחים אשר הופקו מהמלחמה ומהמידע אשר נחשף בישראל בעקבותיה הייתה השפעה גדולה



By Kevin Frayer
— Associated
Press (מתוך אתר
הוויינגטון פוסט,
בניין הרוס ברובע
הדאחיה בבירות
(המעוז המרכזי של
חזבאללה בעיר)

להיערך באופן משמעותי יותר לתרחיש מעין זה; במסגרת זו ביצע כמה צעדים אופרטיביים: **1. חיזוק נוכחות כוחות הצבא מצפון לנהר הליטאני** — על פי מקורות שונים, מאז המלחמה פעל חזבאללה לחזק את מאחזיו הצבאיים מצפון לליטאני. כך, מרחיב הארגון

תשתיות קיימות ומקים ביצורים חדשים ו"שמורות טבע" (או "כיסי ביטחון") — מעין בסיסי שדה צבאיים שנועדו לאפשר לחימה וירי מוגן של רקטות מחוץ לכפרים ולאזורים הבנויים. זאת ועוד, מאחד הדיווחים עלה כי כחלק מהיערכותו החדשה של חזבאללה מצפון לליטאני הוא קונה ככל הנראה אדמות באזורים נוצריים ודרוזיים כדי לנסות ולחזק את נוכחות השיעים במרחב זה, מן הסתם כדי לאפשר ללוחמיו לפעול בסביבה בטוחה ואוהדת יותר. יתר על כן, מאותו דיווח עולה כי אחד הכפרים שנרכש בו שטח קרקע גדול הוא כפר נוצרי קטן בשם קוטרני (Qotrani), הנמצא באחת הדרכים המובילות לבקעת הלבנון.¹⁴ אם אכן כך, הדבר עשוי לרמז כי חזבאללה נערך גם לאפשרות שצה"ל יבצע במלחמה הבאה מהלך קרקעי נרחב יותר בדרום לבנון וייתכן כי אף עמוק יותר, לעבר בקעת הלבנון (המרכז הלוגיסטי הגדול של הארגון ומוקד כוח שיעי).

2. חיזוק מערך הנ"ט — במלחמה נפגעו כמה עשרות טנקים ישראלים מירי נ"ט, אף שלמקצתם לא נגרם נזק גדול, הוכיחו דגמי הטילים שהשתמש בהם חזבאללה ("קורנט" ו"מאטיס", מתוצרת רוסיה) את יכולת ההרס שלהם. בכמה מהמקרים אף חדרו טילים אלה את השריון של טנק המרכבה סימן 4, הנחשב לטנק בעל המיגון הטוב בעולם. נראה כי כחלק מהיערכותו של חזבאללה למהלך קרקעי של ישראל הוא החל לקלוט כבר לאחר המלחמה כמויות גדולות של טילי נ"ט מתקדמים. טילים אלה, מתוצרת רוסיה, מועברים לארגון באמצעות דמשק. יתר על

נקודות האיסוף והתקיפה על פני שטחים גדולים. האחר — התמודדות עם מספר רב יותר של משגרים, מרביתם חד-פעמיים. סביר כי עצם הדבר שבמלחמה האחרונה הצליח צה"ל להשמיד בהצלחה רבה את משגרי הרקטות הרב-קניים (עקב חתימתם הגבוהה) יביא את חזבאללה להסתמך על משגרים חד-קניים אשר ישתמשו בהם פעם אחת בלבד. מכאן יש להניח כי יהיו ברשותו משגרים רבים יותר, ומנגד — תהיה חשיבותו המבצעית של משגר אחד נמוכה.

מערך הקרקע: ראיית צה"ל ומשמעויותיה המבצעיות — "ממאמץ באוויר לתמרון בקרקע"

לפני המערכה האחרונה הייתה הנחת העבודה האופרטיבית המרכזית של חזבאללה כי צה"ל לא יערוך מבצע קרקעי רחב היקף בלבנון (אלא בלית בררה וכמוצא אחרון). ואכן, ברוב שלבי המערכה התברר כי הנחה זו נכונה. עם זאת, שני גורמים חברו זה לזה כדי לערערה:

1. המהלך הקרקעי שהחל צה"ל בימים האחרונים לחימה — הנחת הכוחות הנרחבת סמוך לנהר הליטאני וכניסת כוחות קרקע גדולים מגבול ישראל הדגימו לחזבאללה את יכולתו של צה"ל בתחום זה, ועשו את האפשרות כי מהלך מעין זה יבוצע במלחמה הבאה מוחשית יותר.

2. חשיפת תכניתו המבצעית של צה"ל — בויכוח הציבורי שהתנהל בישראל לאחר המלחמה נחשפו פרטים רבים על אודות תכניתו של צה"ל לביצוע מהלך קרקעי רחב היקף בלבנון. במסגרת זו נחשף שם התכנית — "מי מרום", הסד"כ: שלוש אוגדות, ובעיקר הרעיון המבצעי: מהלך קרקעי נרחב אשר ישלב תקיפה מכמה כיוונים כדי להשתלט על השטח שבין הליטאני ובין הגבול, עם אפשרות לכבוש את רמת נבטייה (המרכז השיעי הגדול והחשוב ביותר בדרום. מצפון לליטאני).¹³

נראה כי בשל השינוי בהערכת חזבאללה את הסבירות לביצוע מהלך קרקעי מצד ישראל הוא החל

**הפריסה
הגאוגרפית
הרחבה של
נקודות השיגור
(בקעת הלבנון,
דרום לבנון
ומרחב בירות)
תאלץ את חיל
האוויר של
ישראל לפזר את
נקודות האיסוף
והתקיפה על פני
שטחים גדולים**

הארגון נתקל בכמה קשיים בכל הנוגע להיערכותו מחדש מול ישראל. קושי ראשון, וככל הנראה מרכזי, הוא במילוי שורותיו מחדש

כן, סביר כי עצם הדבר שבראשית השנה סיכמה סוריה עם רוסיה על עסקה גדולה לאספקת טילים נגד טנקים יאפשר לחזבאללה לשדרג ולהרחיב מאוד את מערך הנ"ט שברשותו.¹⁵

3. חיזוק מסגרות הלחימה המרחביות – ככלל, חזבאללה ערוך במתכונת של יחידות מרחביות, כלומר יחידה צבאית האחראית לתא שטח מוגדר. כך לדוגמה במרחב הגאוגרפי שבין ישראל ובין נהר הליטאני פרוסה יחידה המכונה "נצר" (ניצחון), מצפון לליטאני ובבקעת הלבנון פרוסות שתי יחידות מרחביות אחרות.¹⁶ סביר כי בעקבות השינוי בתפיסת חזבאללה את מהלכי צה"ל בעתיד יחזקו מאוד מסגרות הלחימה במרחב ובגזרה, הן ברמת המפקדות (עיבוי מערך הפיקוד בכפר, בעיירה וכולי) והן ברמת היחידות הלוחמות (הגדלת מספר חוליות הנ"ט, הקצאת אמצעים רבים יותר וכולי). אף שהמידע בתחום זה דל, התפתחות זו מתבקשת מבחינת התפיסה בשל השינוי בראיית חזבאללה את מהלכי ישראל במלחמה הבאה.

המשמעות העולה מכל אלה עבור צה"ל ברורה; במלחמה הבאה יהיה חזבאללה ערוך ומוכן יותר מבחינת התפיסה, מבחינת תשתית קרקע ומבחינת אמצעי הלחימה אשר ברשותו למהלך קרקעי מצד ישראל גם בעומק לבנון (מצפון לליטאני ומעבר לו).

קשיים בהיערכות חזבאללה

תהליך השיקום הצבאי של חזבאללה מהיר יחסית, בייחוד על רקע הזרמת אמצעי הלחימה הרבים מאיראן ומסוריה לארגון. עם זאת, נראה כי הארגון נתקל בכמה קשיים בכל הנוגע להיערכותו מחדש מול ישראל. קושי ראשון, וככל הנראה מרכזי, הוא במילוי שורותיו מחדש. במלחמת לבנון השנייה איבד הארגון כמה מאות מלוחמיו (הערכות שונות נעות בין 250 ל-600 הרוגים).¹⁷ תהליך גיוסו של לוחם לחזבאללה והכשרתו נמשך כמה שנים, ובכללו תקופת שטיפת

מוח ממושכת ואימונים מפרכים. לוחמי הארגון נבחרים בתהליך ארוך מתוך צעירי העדה השיעית על סמך התנהגותם המוסרית ומידת דבקותם בעקרונות הדת.¹⁸ נראה כי בשל תהליך ההכשרה הארוך, וייתכן כי גם בשל ירידה במוטיבציה להתגייס לשורותיו, חזבאללה מתקשה להשלים את כוח האדם אשר איבד במלחמה. אולי קליטת שיעים אשר השתייכו בעבר לארגון אמל, מתחרהו של חזבאללה בעדה השיעית, וקבלת מתנדבים סונים לשורות הארגון הן עדות לכך.¹⁹ יתר על כן, נראה כי בשל הקשיים בגיוס לוחמים חדשים הארגון נאלץ לקלוט לשורותיו גם נערים שיעים.²⁰ אפשר כי על רקע מחסור בכוח אדם טכני ומיומן גם נענתה סוריה להצעת איראן לגלות מעורבות רבה יותר בניהול מערך הרקטות הארוכות טווח של חזבאללה.²¹

קושי נוסף קשור ככל הנראה בערעור האמון המוחלט שרחשה איראן להנהגת חזבאללה. נראה כי "ההרפתקה" שגרר אליה נצאללה את לבנון בכלל ואת ארגונו בפרט הכעיסה רבים בטהראן. מלחמה זו פגעה בתשתיתו הצבאית, האנושית והפוליטית של הארגון, וחמור מכך – חשפה לעיני כול את אמצעי הלחימה אשר ברשותו (מערך הרקטות הארוכות טווח). בעיני האיראנים, נועדו אמצעי לחימה אלה לשמש תגובה לתקיפה מצד ישראל או ארצות הברית בשטחה ולא לחילופי מהלומות בין חזבאללה לצה"ל. אפשר כי במסגרת זו ההנהגה באיראן מבקשת להגביר את פיקוחה על הנהגת חזבאללה, ואף פרסה למטרה זו מערכות פיקוד ושליטה חדשות בלבנון. הצבת קצינים איראניים ברמות השטח השונות של הארגון עשויה גם היא להעיד בין השאר על תהליך זה.²²

כאמור, קשיים נוספים נובעים בעיקר מנוכחות כוחות האו"ם וצבא לבנון בגבול עם ישראל. אלה מקשים על חזבאללה להיות גלויים במרחב זה, ויוצרים ככל הנראה קושי מסוים לפעילי הארגון לחדש את תשתית הביצורים והמטענים באזור. מכשלה נוספת העומדת בפני חזבאללה היא הקמתו

מחדש של מרכז הארגון בשכונת הדאחיה שבבירות. אזור זה היה עד הריסתו בידי צה"ל מרכז המפקדות ובתי המגורים של בכירי חזבאללה. הריסתו הייתה מכה קשה לתשתית הארגון. שיקומה יימשך עוד זמן רב, ובו ייאלץ חזבאללה לפעול מתוך מפקדות ומקומות מקלט ארעיים.

סיכום: המלחמה הבאה בלבנון

מיד לאחר מלחמת לבנון השנייה נפרסו בדרום לבנון כוחות רבים של צבא לבנון ושל יוניפי"ל. אמנם אלה יצרו מציאות שונה באזור זה, אולם נראה כי למצב החדש הייתה השפעה קטנה יחסית על היערכותו הצבאית של חזבאללה ועל שיקום יכולותיו הצבאיות. כך נתקל הארגון בקושי להציב בגלוי כוחות צבא בגבול, חלק גדול ממוצביו ותשתיותיו באזור זה נהרסו או ננטשו. עם זאת, במקום מרחב הפעולה שאיבד הארגון סמוך לקו המגע עם ישראל, הוא החל לחזק את נוכחותו בעומק דרום לבנון ומעבר לליטאני. מן הבחינה הזו, במערכה הבאה תהיה נוכחות הארגון על הגבול מצומצמת יותר, והדבר יאפשר לצה"ל חופש פעולה מסוים בשטח לבנון הסמוך לגדר. בה בעת, עדיין פעילי הארגון שומרים על נוכחות צבאית מסיבית (גם אם זהירה וחשאית יותר) בכפרי הדרום, בייחוד באלו בעלי האוכלוסייה השיעית.

כיום, מנקודת מבט של יותר משנה מאז תום מלחמת לבנון השנייה, אפשר לומר כי פריסת צבא לבנון ויוניפי"ל בדרום לבנון אכן מקשה במידה זו או אחרת על חזבאללה. עם זאת, הסוגיה המהותית באמת הינה הקשר בין הארגון ובין סוריה ואיראן. שתי אלה הן למעשה "צינור החמצן" הפיננסי, הלוגיסטי והצבאי של חזבאללה. בסיוען הארגון משקם במהירות את יכולותיו הצבאיות אשר נפגעו במלחמת לבנון השנייה. מצב זה ממחיש את הצורך בפעולה מדינית לצד המהלך הכוחני הצבאי או אף במקומו. ללא הפסקת הקשר בין סוריה ואיראן ובין הארגון, עומק פעילות צה"ל והיקפה נראות

חסרות חשיבות; שהרי ממילא בסיום הלחימה ישקם חזבאללה בתוך כמה חודשים את כוחו. העובדה כי הארגון מייצג למעשה את מרבית השיעים בלבנון מעניקה לו בהקשר זה בסיס פוליטי וחברתי איתן, מלבד התחום הצבאי הטהור. כך למעשה חוסר הצלחתן של ישראל, של ממשלת לבנון ושל הקהילה הבין-לאומית לקטוע באמצעים כוחניים ומדיניים כאחד את הקשר בין חזבאללה ובין פטרוניו הסורים והאיראנים מקשה על כל ניסיון ליצור מציאות אחרת בלבנון בכלל ובדרום לבנון בפרט.

כאמור, למרות המכות שספג חזבאללה בקיץ, עסק הארגון בשנה האחרונה במרץ – בסיוע מסיבי מאיראן ומסוריה – בשיקום כוחו הצבאי. משלוחי נשק רבים עברו מדי שבוע מסוריה ללבנון ונקלטו במחסני הארגון בבקעת הלבנון, בבירות ובדרום לבנון. הושם דגש מיוחד על שיקום ועל שיפור מערך הרקטות הארוכות טווח. מבחינה זו תתנהל המלחמה הבאה עם חזבאללה גם היא בעורף ישראל, אם כי באזורים אשר לא נחשפו עד כה לירי טילים – אזור המרכז, גוש דן ואף מעבר לו. יתר על כן, מתקנים רגישים רבים יעמדו בסכנת פגיעה. ההתמודדות הצבאית בתוך לבנון עצמה אינה צפויה להיות קלה יותר. כאמור, אמנם נדחק מעט חזבאללה מאזורי הגבול הקרובים לישראל, אולם הוא פועל לחזק את היערכותו בעומק השטח. זאת ועוד, תפיסתו את מהלכי צה"ל במערכה הבאה עלולה להבטיח כי הארגון גם יהיה מוכן טוב יותר לכניסת כוחות ישראלים לעומק לבנון.

אם כן, אפשר לומר כי מבחינת חזבאללה, המערכה הבאה צפויה להיות דומה במידה זו או אחרת למלחמת לבנון השנייה: ירי טילים לעורף הישראלי, התמודדות עם תגובה אווירית מצד ישראל וייתכן כי גם עם מהלך קרקעי נרחב מבעבר. למרות תהליך השיקום המסיבי של חזבאללה, הבנתה של תפיסה אופרטיבית זו עשויה לאפשר לצה"ל להתמודד טוב יותר עם הארגון במערכה הבאה, אם תפרוץ.

**סוריה ואיראן הן
למעשה "צינור
החמצן" הפיננסי,
הלוגיסטי והצבאי
של חזבאללה.
בסיוען הארגון
משקם במהירות
את יכולותיו
הצבאיות**

תקיפת חזבאללה צריכה להתנהל במשך היום כדי לייצר כמה שיותר נקודות חיכוך בין לוחמי צה"ל, אשר לרוב מיומנים יותר

מובן כי במאמר מעין זה אי-אפשר להתוות תכנית פעולה מפורטת וכוללת להתמודדות צבאית עם חזבאללה. עם זאת, אפשר להצביע על כמה כיווני תכנון אשר עשויים לערער את "שיווי משקלו" האופרטיבי של הארגון. אפשר לומר – אמירה פשטנית וגסה – כי מלחמה מורכבת מכמה ממדים: מרחב וזמן, מטרות, שיטות לחימה ואמצעים. בכל אחד מן הממדים האלה אפשר להפגיע את הארגון:

1. מרחב וזמן – תקיפת חזבאללה, בראשיתה של המערכה לפחות, צריכה להיעשות בהפתעה ולכלול את מרבית הנכסים הפיזיים של הארגון – מפקדות, בסיסים ובתי פעילים בכירים. הלחימה עצמה צריכה להתנהל במשך היום כדי לייצר כמה שיותר נקודות חיכוך בין לוחמי צה"ל, אשר לרוב מיומנים יותר, ובין לוחמי חזבאללה. מרחב הלחימה הקרקעי צריך לכלול לא רק את אזור הדרום, אלא גם אזורים אשר הארגון אינו צופה שתהיה בהם כניסה לעומק מצד ישראל, למשל אזור בעלבק ובירות עצמה. אזורים אלה חייבים להיות נתונים למתקפה קרקעית זו או אחרת מצד ישראל עוד בשלביו הראשונים של העימות.

2. מטרות – תחום זה הוא אולי המשמעותי ביותר. כישלוננו של צה"ל במלחמת לבנון השנייה לפגוע בפיקוד הבכיר של הארגון, לא כל שכן בהנהגתו הפוליטית, מצביע על חולשה מהותית בתחום זה. זאת ועוד, עצם העובדה כי חזבאללה הצליח לשלוט ולתזמן את ירי הרקטות בכל שלבי הלחימה מעיד כי מערך הפיקוד והשליטה של הארגון למעשה לא נפגע פגיעה משמעותית. לפיכך עיקר המאמץ המודיעיני צריך להיעשות בתחום המטרות. זאת, על מנת להבטיח כי במערכה הבאה מול הארגון אפשר יהיה לנטרל הן את "סגל הפיקוד הבכיר" והן את מרכזי השליטה בדרום לבנון או באזורים אחרים במדינה. סוג מטרות אחר אשר יש לתת עליו את הדעת הוא מטרות התשתית של לבנון. במלחמה הקודמת נהנו מטרות אלה "מחסינות". עם זאת, תקיפת מקצתן,

למשל תשתית החשמל והדלק באזורים מסוימים, עשויה להקשות על חזבאללה לנהל מערכה סדורה, ודאי אם תימשך הלחימה זמן רב. לבסוף, סוג נוסף של מטרות הינן מטרות הקשורות למערך החברתי – כלכלי של חזבאללה, דוגמת חברות מסחריות בבעלות הארגון, אגודות סיוע סוציאלי ועוד. אלה מהוות את הבסיס החברתי – פוליטי עליו מתבסס הארגון. לפיכך, פגיעה במטרות אלה עשויה להוות הפתעה עבור חזבאללה; להסב נזק כלכלי משמעותי לארגון, ולהשפיע על יכולתו לשקם את מעמדו החברתי ואולי אף הפוליטי בעדה השיעית לאחר המלחמה.

3. שיטות הלחימה – אלה חייבות להיות מקוריות. לצד הכנסת מסות של חי"ר ושריון יש לפתח שיטות אחרות, בעיקר כדי להתמודד עם מערך הרקטות הנרחב ועם פיזורו של מערך זה ברחבי לבנון. לצורך כך לדוגמה אפשר להרוות את שטחי השיגור הרחוקים יותר (בקעת הלבנון, מרחב בירות) בכוחות קטנים – צוותים מיוחדים – בעלי יכולות מודיעין ואש עצמאיות, אולי דוגמת אלה אשר הפעילו הבריטים והאמריקנים באפגניסטן ובמערב עיראק במלחמת המפרץ הראשונה. סביר כי חיל האוויר לבדו יתקשה לתת מענה יעיל לכלל שטחי השיגור.

4. אמצעים – תחום זה מורכב מדי ודורש ניתוח נפרד. עם זאת, נראה כי גם בתחום זה תהיה ישראל חייבת "לייצר" הפתעות. לדוגמה אמצעים אשר יעניקו מענה טוב יותר להתמודדות עם פריסת הארגון בשטחים הפתוחים, לאיתור רקטות לפני הפעלתן, למציאת מפקדות ומרכזי שליטה ולהשמדתם, ועוד.

לסיכומו של עניין, מלחמת לבנון השנייה חשפה לא רק את חוסר מוכנותו האופרטיבית של צה"ל להתמודד עם חזבאללה אלא גם את חוסר הצלחתו להיערך נוכח אופיין השונה של המלחמות אשר נראה כי צפויות באזור בעתיד: מאבק באויב, אשר הוא בחלקו חסר צורה מוגדרת (מחלקה, גדוד וכולי),

שטחים רוויי נ"ט ומלחמה המתנהלת בחזית ובעורף כאחד. בנקודה זו טמונה למעשה הזדמנות עבור צה"ל – לא רק להבין במישור העקרוני את אופיין של המערכות הבאות אלא בעיקר להפנים את השינויים המתחוללים בטבע המלחמות ולהיערך לקראתן טוב יותר מבחינה תפיסתית ומבחינה אופרטיבית כאחת.

הערות

המלחמה"; אמיר בוחבוט, "חודשיים למלחמה: חיזבאללה שוב על הגדר", *הארץ*, 13 בנובמבר 2006.

Uzi Mahnaimi, "Hezbollah 'has stockpiled rockets' on Israeli border", *The Sunday Times*, 10.6.2007 (hence: Mahnaimi, "Hezbollah")

ראו לדוגמה: שיף, "אחרי המלחמה"; אי. פי, "מספר 2 בחיזבאללה: הפקנו לקחים מהמלחמה", *ynet*, 11 באפריל 2007, ראו: <http://test.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3370620,00.html>

זאב שיף, "רייס לישראל: הימנעו אפילו משיחות גישוש עם הנהגת סוריה", *הארץ*, 25 בפברואר 2007. (ראו: שיף, "רייס לישראל: הימנעו"); "החיזבאללה שיקם את כוחו", *nrg*, 25 בנובמבר 2006. ראו: <http://www.maariv.co.il/online/1/ART1/509/810.html> (להלן: "החיזבאללה שיקם את כוחו"); Mahnaimi, "Hezbollah"

עמוס הראל, "סגן הרמטכ"ל משה קפלינסקי: איראן תגיע ליכולת גרעינית בטווח הקרוב", *הארץ*, 10 בדצמבר 2006.

Mahnaimi, "Hezbollah", מצטט מקורות מודיעין ישראליים. וכן ראו את התבטאותו של ג'ורג' חורי, מפקד המודיעין הצבאי בלבנון, בדבר הימצאותם של טילים לטווח של 250 ק"מ בידי חיזבאללה, אל-אח'באר, 4 אוקטובר 2007. אתר הכוחות הלבנוניים מדווח כי ברשות הארגון לא רק טילי זלזאל 2 (המגיעים לטווח של 210 ק"מ) אלא גם זלזאל 3 (כינוי לטיל "פאתח 110"), ראו: "אדמות ג'זין והאזורים סביבה אסורים לכניסת בעליהם הנוצרים [...]", אתר הכוחות הלבנוניים, 26 באוגוסט 2007 (בערבית): <http://www.lebanese-forces.com/details.asp?newsid=5784>

רוני נחמיאס, "סגן מזכ"ל חיזבאללה: ערוכים למתקפה ישראלית", *ynet*, 5 במאי 2007. <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3395902,00.html>

לדוגמאות בנוגע לחשיפת התכנית לפעולה קרקעית של צה"ל בעיתונות הישראלית ראו למשל: עמוס הראל ואבי יששכרוף, "פרסום ראשון: דיוני המטכ"ל במלחמת לבנון", *הארץ*, 23 בינואר 2007; זאב שיף, "מלחמה ועוד איך", *הארץ*, 23 במרץ 2007; ליאור אסטליין, "מוות בזמן פציעות", *הארץ*, 22 במאי 2007; ריאיון נרחב עם סגן מפקד פיקוד צפון, אשר היה אחראי לגיבוש התכנית וכלל פרטים רבים על תכניותיו של צה"ל בתחום זה ראו ידיעות אחרונות, 9 מארס 2007.

1 כך למשל בתקיפת חיל האוויר סמוך לעיר הושמד על פי דיווחי חיל האוויר משגר זלזאל אשר הורכב על משאית. יש לציין כי היקף הפגיעה במערך זה אינו ברור. סגן הרמטכ"ל משה קפלינסקי העריך (ב-18 ביולי 2006) כי בזמן המלחמה השמיד צה"ל עשרה משגרים מסוג זה. על כל פנים, ברי כי עצם חשיפת מערך רקטות זה הוא כישלון בעיני הארגון. ראו ריאיון עם קפלינסקי בגלי צה"ל ב-18 ביולי 2006. מצוטט בתוך:

<http://hamadrich.msn.co.il/news/StatePoliticalMilitary/Military/200607/20060718063942.htm>

2 זאב שיף, "אחרי המלחמה הדחות מפקדים גם בחיזבאללה", *הארץ*, 29 בנובמבר 2006 (להלן: שיף, "אחרי המלחמה").

3 ראו לדוגמה: חנן גרינברג, "לבנון: צה"ל תקף שני משגרי רקטות באזור צור", *ynet*, 23 ביוני 2006 – <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3280026,00.html>, וכן ראו סיכום יומי של התקיפות בלבנון באתר חיל האוויר, לדוגמה <http://www.iaf.org.il/Templates/ArtArch/ArtArch.IN.aspx?lang=HE&lobbyID=40&folderID=47&subfolderID=1679&docfolderID=1679&docID=25688>

4 יואב שטרן, "האו"ם: צבא לבנון עצר שלושה פעילי חיזבאללה מאז הפסקת האש", *הארץ*, 3 בדצמבר 2006; יואב שטרן, "גורם צבאי: הארגון לא יכול לפגוע בכל מקום", *הארץ*, 24 ביולי 2007; 'Middle East News line', *Morning Report*, Vol. 9, No. 27 (19.1.2007).

5 המרכז למורשת המודיעין, "שנה למלחמת לבנון השנייה [...]", 12 באוגוסט 2007, התפרסם בתוך: http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/Hebrew/heb_n/pdf/un1701_h0807.pdf

6 Nicholas Blanford, "Hezbollah regroups in a new mountain stronghold", *The Times*, 26.2.2007 (hence: Blanford, "Hezbollah regroups"; שיף, "אחרי

- 14 "Hezbollah regrouping"; וכן ראו: זאב שיף, "למי יש כוח למלחמה בקיץ?", **הארץ**, 18 במאי 2007 (להלן: שיף, "למי יש כוח?"), דיווח על הבנייה מצפון לליטאני אפשר למצוא גם בתוך: Andrew Exum, "Hizballah's 'Big Surprise' and the Litani Line", *Washington Institute, Policy Watch*, No.1276, August 21, 2007. אתר הכוחות הלבנוניים מדווח על שטחים צבאיים סגורים אשר הוקמו בעומק דרום לבנון – ג'זין וסביבותיה. ראו: "אדמות ג'זין והאזורים סביבה אסורים לכניסת בעליהם הנוצרים [...]"; אתר הכוחות הלבנוניים, 26 באוגוסט 2007 (בערבית): <http://www.lebanese-forces.com/details.asp?newsid=5784>
- 15 "Hezbollah"; Mahnaimi, עמוס הראל ואלוף בן, "סוריה קרובה לסיכום עסקת רכישה של אלפי טילים נגד טנקים מרוסיה", **הארץ**, 22 בפברואר 2007.
- 16 שיף, "אחרי המלחמה".
- 17 על פי נתוני צה"ל שפורסמו בתקשורת, איבד חזבאללה כעשירית מכוחו הלוחם – כ-600 לוחמים. ראו: עמוס הראל, "אמ"ן: יכולת גרעינית לאיראן מאמצע 2009", **הארץ**, 11 ביולי 2007 (להלן: הראל, "אמ"ן: יכולת גרעינית לאיראן")
- 18 Ghaith Abdul-Ahad, "Out of the ashes", *The Guardian*, 24.3.2007
- 19 שיף, "למי יש כוח?".
- 20 הראל, "אמ"ן: יכולת גרעינית לאיראן".
- 21 שיף, "רייס לישראל: הימנעו".
- 22 Middle East Newslines, "Iran clamps down on Hizballah", *Morning Report*, Vol. 9, No. 85, 2.3.2007; "החזבאללה שיקם את כוחו".